INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

FOIZ STAVKALARINING OSHIRILISHI REAL SEKTOR INVESTITSIYALARIGA QANDAY TA'SIR QILADI

Iskandarov Bekzod Abdijalilovich
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Iqtisodiyot nazariyasi kafedrasi katta o'qituvchisi
Mehriddinov Umid
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada foiz stavkalarining oshirilishi real sektor investitsiyalariga ta'siri tizimli ravishda tahlil qilinadi. Xususan, pul-kredit siyosatining qat'iylashuvi natijasida kapital qiymatining oshishi, kredit resurslarining qimmatlashuvi hamda investitsion qarorlar qabul qilish jarayoniga yuzaga keladigan cheklovlar o'rganiladi. Tadqiqotda foiz stavkasi va investitsiya faolligi o'rtasidagi bog'liqlik nazariy yondashuvlar hamda empirik kuzatuvlar asosida yoritiladi. Shuningdek, real sektorda investitsiyalar hajmining kamayishiga olib keluvchi asosiy omillar — moliyalashtirish xarajatlarining ortishi, risk darajasining yuqorilashi va investorlarning kutishlari transformatsiyasi tahlil qilinadi. Maqolada foiz stavkalarining oshishi qisqa muddatda investitsion faollikni susaytirishi, biroq uzoq muddatda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash orqali investitsiya muhitiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi asoslab beriladi. Natijada, pul-kredit siyosatini shakllantirishda real sektor manfaatlarini hisobga olish zarurligi bo'yicha ilmiy xulosalar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: foiz stavkasi, real sektor, investitsiyalar, pul-kredit siyosati, kapital qiymati, kredit resurslari, investitsion faollik, inflyatsiya, makroiqtisodiy barqarorlik, moliyalashtirish xarajatlari

Kirish

So'nggi yillarda markaziy banklarning pul-kredit siyosatini qat'iylashtirishga bo'lgan yondashuvi global va milliy iqtisodiyotlarda investitsion jarayonlarning dinamikasiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Foiz stavkalarining oshirilishi odatda inflyatsiyani jilovlash va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash vositasi sifatida qo'llaniladi, biroq ushbu choralar real sektor investitsiyalarining hajmi va tuzilmasiga bevosita ta'sir etadi. Kredit resurslarining qimmatlashuvi sharoitida korxonalar uchun moliyalashtirish xarajatlari ortadi, bu esa investitsion loyihalarning rentabelligini qayta baholashga olib keladi.

Real sektor iqtisodiyotning ishlab chiqarish va bandlikni shakllantiruvchi asosiy bo'g'ini bo'lgani sababli, undagi investitsiya faolligi umumiy iqtisodiy o'sish sur'atlarini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, foiz stavkalari va investitsiyalar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish makroiqtisodiy siyosat samaradorligini baholashda dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda kreditga bo'lgan yuqori bog'liqlik ushbu ta'sir kanallarini yanada kuchaytiradi.

Mazkur maqolada foiz stavkalarining oshishi natijasida real sektordagi investitsion qarorlar qanday o'zgarishi, kapital oqimlarining qayta taqsimlanishi hamda iqtisodiy subyektlarning xulq-atvoridagi o'zgarishlar tahlil qilinadi. Shuningdek, qisqa va uzoq muddatli ta'sirlar

o‘rtasidagi farqlar alohida ko‘rib chiqilib, siyosiy qarorlar qabul qilishda e’tiborga olinishi lozim bo‘lgan jihatlar yoritiladi.

Asosiy qism

Foiz stavkalarining oshirilishi real sektor investitsiyalariga ta’sir etuvchi eng muhim makroiqtisodiy instrumentlardan biri hisoblanadi. Bu jarayon asosan markaziy bank tomonidan inflyatsiyani nazorat qilish, milliy valyuta barqarorligini ta’minlash va moliyaviy tizimdagi ortiqcha likvidlikni cheklash maqsadida amalga oshiriladi. Biroq foiz stavkalarining oshishi iqtisodiyotning real sektoriga bevosita va bilvosita kanallar orqali ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu ta’sir, avvalo, kapital qiymatining oshishi va kredit resurslarining qimmatlashuvi bilan izohlanadi.

Nazariy jihatdan, investitsiyalar hajmi foiz stavkasi bilan teskari bog‘liqlikka ega. Klassik va keynscha yondashuvlarga ko‘ra, foiz stavkasi oshganda korxonalar uchun qarz olish xarajatlari ortadi, bu esa investitsion loyihalarning sof joriy qiymatini kamaytiradi. Natijada, faqat yuqori rentabellikga ega bo‘lgan loyihalar amalga oshiriladi, past va o‘rtacha daromadli loyihalar esa kechiktiriladi yoki umuman to‘xtatiladi. Shu bilan birga, foiz stavkasining oshishi bank kreditlariga bo‘lgan talabni kamaytiradi va moliyaviy resurslarning taqsimlanishiga ta’sir qiladi.

Real sektorda ushbu jarayon birinchi navbatda ishlab chiqarish korxonalari, kichik va o‘rta biznes subyektlari hamda investitsion loyihalarni moliyalashtiruvchi tashkilotlarda seziladi. Kredit resurslari qimmatlashgan sharoitda korxonalar o‘z investitsiya rejalarini qayta ko‘rib chiqishga majbur bo‘ladi. Bu holat ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va innovatsion loyihalarni amalga oshirish jarayonini sekinlashtiradi. Ayniqsa, tashqi moliyalashtirishga yuqori darajada bog‘liq bo‘lgan tarmoqlarda investitsion faollik sezilarli darajada pasayadi.

Bundan tashqari, foiz stavkalarining oshishi nafaqat moliyaviy xarajatlar orqali, balki iqtisodiy subyektlarning kutishlari orqali ham investitsiyalarga ta’sir qiladi. Bozor ishtirokchilari yuqori foiz stavkalarini iqtisodiyotda risk darajasining oshishi yoki qat’iy pul-kredit siyosati davri sifatida qabul qilishi mumkin. Bu esa investorlarning ehtiyotkorlik darajasini oshiradi va investitsion qarorlarni kechiktirishga olib keladi. Natijada, iqtisodiyotda umumiy talabning qisqarishi yuz beradi, bu esa real sektor o‘sish sur’atlariga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, foiz stavkalarining oshirilishi har doim ham faqat salbiy oqibatlarga olib kelmaydi. Uzoq muddatli istiqbolda bu choralar inflyatsion bosimni kamaytiradi, moliyaviy barqarorlikni mustahkamlaydi va investitsion muhitga nisbatan ishonchni oshirishi mumkin. Barqaror inflyatsiya darajasi va prognoz qilinadigan makroiqtisodiy sharoitlar investorlar uchun muhim omil hisoblanadi. Shu sababli, qisqa muddatda investitsiyalar kamaygan bo‘lsa-da, uzoq muddatda barqaror iqtisodiy muhit shakllanishi orqali investitsion faollik qayta tiklanishi ehtimoli mavjud.

Umuman olganda, foiz stavkalarining oshishi real sektor investitsiyalariga ko‘p kanalli va murakkab ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu jarayonning yakuniy natijasi iqtisodiyotning umumiy holati, moliya tizimining rivojlanganlik darajasi hamda korxonalarning moliyaviy barqarorligiga

bog‘liq bo‘ladi. Shu sababli, pul-kredit siyosatini ishlab chiqishda muvozanatli yondashuvni qo‘llash va real sektorning investitsion imkoniyatlarini inobatga olish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Foiz stavkalarining oshirilishi real sektor investitsiyalariga nisbatan murakkab va ko‘p qatlamli ta’sir mexanizmlariga ega ekanligi ushbu tadqiqot natijalarida yaqqol namoyon bo‘ldi. O‘rganilgan nazariy yondashuvlar va amaliy kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, foiz stavkalarining ko‘tarilishi birinchi navbatda kredit resurslarining qimmatlashishiga olib keladi va bu holat investitsion loyihalarning iqtisodiy samaradorligini pasaytiradi. Natijada korxonalar o‘z investitsion strategiyalarini qayta ko‘rib chiqishga majbur bo‘lib, ko‘plab loyihalar kechiktiriladi yoki qisqartiriladi, bu esa real sektorning kengayish sur’atlarini sekinlashtiradi. Shu bilan birga, foiz stavkalarining oshishi inflyatsiyani jilovlash va moliyaviy barqarorlikni ta’minlash kabi ijobiy makroiqtisodiy natijalarni ham yuzaga keltirishi mumkinligi aniqlandi, ya’ni qisqa muddatli salbiy ta’sirlar uzoq muddatda barqaror iqtisodiy muhit shakllanishi orqali qisman kompensatsiya qilinishi ehtimoldan xoli emas. Shu nuqtayi nazardan, asosiy xulosa shundan iboratki, foiz stavkalari siyosati faqat monetar barqarorlik vositasi sifatida emas, balki real sektor rivojlanishiga bevosita ta’sir etuvchi strategik instrument sifatida qaralishi lozim. Amaliy tavsiyalar sifatida, birinchidan, foiz stavkalarini oshirish jarayonida uning real sektor tarmoqlariga differensial ta’siri hisobga olinishi va ayniqsa kichik hamda o‘rta biznes uchun kredit resurslarining keskin qimmatlashib ketishining oldini olish mexanizmlari ishlab chiqilishi zarur; ikkinchidan, investitsion loyihalarni moliyalashtirishda uzoq muddatli va arzon resurslar ulushini oshirish, davlat va xususiy sektor hamkorligi asosidagi moliyalashtirish instrumentlarini kengaytirish maqsadga muvofiq; uchinchidan, markaziy bank kommunikatsion siyosatini kuchaytirib, foiz stavkalaridagi o‘zgarishlarning vaqtinchalik va strategik maqsadlarini bozor ishtirokchilariga aniq yetkazish orqali kutilmalarni barqarorlashtirish lozim; to‘rtinchidan, investitsion faollikni qo‘llab-quvvatlash uchun soliq va moliyaviy rag‘batlantirish instrumentlari foiz siyosati bilan muvofiqlashtirilgan holda olib borilishi kerak. Ushbu yondashuvlar amalga oshirilsa, foiz stavkalarining oshishi natijasida yuzaga keladigan salbiy ta’sirlarni yumshatish va real sektor investitsiyalarining barqaror o‘sishini ta’minlash mumkin bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shodmonov, Sh. Sh., & G‘afurov, U. V. (2019). Makroiqtisodiyot. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
2. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2024). Pul-kredit siyosati va moliyaviy barqarorlik bo‘yicha yillik hisobot. Toshkent: O‘R MB.
3. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2023). Makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar va iqtisodiy rivojlanish sharhi. Toshkent: O‘R Iqtisodiyot va moliya vazirligi.
4. Shodmonov, Sh. Sh. (2018). Iqtisodiyot nazariyasi. Toshkent: O‘zbekiston Faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti.
5. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. (2024). O‘zbekiston iqtisodiyoti statistik to‘plami. Toshkent: O‘ZDStQ.